

ΤΟΜΕΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Τόμος Ι

Δέκα χρόνια μετά...
χαριστήριο στον Ιωσήφ Σολομών

ΑΠΟ ΤΟΥΣ: Δημήτρη Βεργίδη, Κώστα Βρατσάλη,
Ελένη Καρατζιά-Σταυλιώτη, Γιάννη Κατσίλλη,
Παναγιώτη Κιμουρτζή και Άννα Μανδουλά,
Γίτσα Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη,
Χάρη Λαμπρόπουλο, Θεόδωρο Μυλωνά,
Αντιγόνη Σαρακινιώτη και Άννα Τσατσαρώνη,
Γιώργο Σταμέλο και Άγγελο Καβασακάλη

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Γιώργος Σταμέλος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

© Εκδόσεις Αλεξάνδρεια
και οι συγγραφείς

Εξώφυλλο: πίνακας Μίλτου Σκούρα (λεπτομέρεια)

Πρώτη έκδοση: Δεκέμβριος 2011

ISBN 978-960-221-532-6

Διορθώσεις: Φωτεινή Ξιφαρά
Σελιδοποίηση: Σούλα Αργυρίου

Κεντρική διάθεση: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Σόλωνος 133, 106 77 Αθήνα,
τηλ.: 210 3806305, fax: 210 3838173
e-mail: alexpubl@alexandria-publ.gr
<http://www.alexandria-publ.gr>

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	9
Ποιότητα της εκπαίδευσης – Ορισμός και δείκτες <i>Γιάννης Μ. Κατσίλλης</i>	17
Ο κοινωνικός ρόλος των εξετάσεων και των βαθμών στο σχολείο <i>Θεόδωρος Μυλωνάς</i>	29
Μαθητική αξιολόγηση και δημιουργικότητα – Διαχρονική πορεία και η πρόσφατη προσέγγιση της βιοπαιδαγωγικής θεωρίας <i>Ελένη Καρατζιά-Σταυλιώτη</i>	57
Από την αυτομόρφωση στην αυτοαξιολόγηση <i>Δημήτρης Κ. Βεργίδης</i>	104
Εκπαιδευτικός σχεδιασμός και αξιολόγηση: Η περίπτωση της χρηματοδότησης στην εκπαίδευση <i>Χάρης Σπ. Λαμπρόπουλος</i>	130
Ανάλυση και ερμηνεία της πολιτικής σύγκρουσης κατά τη διάρκεια θεσμοθέτησης και εφαρμογής ενός συστήματος διασφάλισης της ποιότητας στα ελληνικά πανεπιστήμια – Η ελλειμματική παραγωγή πολιτικής γνώσης και η σημασία της <i>Γιώργος Σταμέλος – Άγγελος Καβασακάλης</i>	169
Εορτές και τελετές στο ελληνικό βασίλειο (1830-1862) – Συμβολική εξουσία, συγκρότηση κράτους, εκπαιδευτικοί θεσμοί <i>Παναγιώτης Κιμουρτζής – Άννα Μανδουλάρα</i>	190

Το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: «Εκπαίδευση και Ανθρώπινα Δικαιώματα» – Ποιες οι προκλήσεις <i>Γίτσα Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη</i>	217
Για μια «παραδειγματική» συγκρότηση των Παιδαγωγικών Τμημάτων <i>Κώστας Βρατσάλης</i>	225
Πειθαρχία και γνώση στην κοινωνία των ικανοτήτων <i>Αντιγόνη Σαρακινιώτη – Άννα Τσατσαρώνη</i>	240
Παρουσίαση των συγγραφέων	269

Εισαγωγή

Την άνοιξη του 2010, ο Τομέας Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών αποφάσισε ότι έπρεπε να κάνει κάτι για τα 10 χρόνια από τον πρόωρο χαμό του συναδέλφου και φίλου Ιωσήφ Σολομών, του Τζο, όπως ήταν γνωστός σε όλους μας, ο οποίος υπήρξε μέλος του Τομέα.

Εξαρχής συμφωνήθηκε ότι δεν θα έπρεπε ούτε να ακολουθήσουμε –μόνο– την πεπατημένη, αλλά ούτε και να κάνουμε ένα μνημόσυνο, επιστημονικό ή άλλο, για τον Τζο. Η απόφασή μας πήρε τελικά τρεις διαφορετικές μορφές: την ονομασία της αίθουσας του εργαστηρίου του Τομέα σε «Αίθουσα Ι. Σολομών», τη συγγραφή ενός δίτομου έργου και την παρουσίασή του στο Μουσείο Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, με παράλληλη διοργάνωση βραδιάς τζαζ, μια και ο Τζο εκφραζόταν ενίοτε μέσα από αυτό το είδος μουσικής.

Σύμφωνα με το σκεπτικό μας για τη συγγραφή του δίτομου έργου, ο ένας τόμος αφιερώνεται στην παρουσίαση και ανάλυση του έργου του Ιωσήφ Σολομών από τους συναδέλφους καθηγητές του Τομέα Άννη Ασημάκη και Γιάννη Καμαριανό και του ΤΕΕΑΠΗ του Πανεπιστημίου Πατρών Γεράσιμου Κουστουράκη, ενώ ο άλλος αποτελείται από κείμενα που έγραψαν τα μέλη του Τομέα – όχι όμως μόνο αυτά. Πράγματι, ζητήθηκε η συνδρομή και άλλων εκτός του Τομέα συναδέλφων, που είχαν επιστημονική, επαγγελματική ή φιλική σχέση με τον Τζο. Το εγχείρημα είχε περισσότερο τη μορφή γιορτής. Πρέπει να πούμε ότι όλοι δέχτηκαν με μεγάλη χαρά. Τελικά, εξαιτίας του καθημερινού φόρτου εργασίας, κάποιοι δεν κατά-

φεραν να μας στείλουν κείμενά τους. Σε κάθε περίπτωση, θα θέλαμε να τους ευχαριστήσουμε για την καλή τους πρόθεση.

Για τον τόμο αυτό αποφασίσαμε ως Τομέας να εστιάσουμε σε ένα θέμα, την αξιολόγηση, καθώς ήταν από τους τομείς με τους οποίους ασχολήθηκε σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο ο Ι. Σολομών. Προφανώς δεν ήταν ο μόνος. Αναδείχτηκε όμως σημαντικός τομέας, γιατί έκτοτε η αξιολόγηση έγινε κεντρική συνιστώσα θεωρητικών διερευνήσεων, πρακτικών εφαρμογών και κοινωνικών διχογνωμιών (βλέπε, εντάσεων). Στην πραγματικότητα, το πεδίο αυτό, δηλαδή η αξιολόγηση, στα χρόνια που πέρασαν αναπτύχθηκε, τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο, και κυριάρχησε σε όλες τις μορφές και σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης (με έμφαση στην ανώτατη) και ακολούθησε αναπάντεχη πορεία, θεωρητική και πρακτική. Ο Ι. Σολομών υπήρξε, τουλάχιστον για την Ελλάδα, αλλά και σε συνεχή αλληλεπίδραση με τα διεθνή συντελούμενα, πρωτοπόρος. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι οι επιλογές του δεν κυριάρχησαν τελικά, αν και δεν έσβησαν. Παράλληλα, όσον αφορά την απρόσμενη πορεία που πήραν κάποιες φορές η θεωρητική συζήτηση και η πρακτική εφαρμογή της αξιολόγησης, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο Ι. Σολομών δεν θα συμφωνούσε εύκολα αν δεν τοποθετούνταν στον αντίποδά τους. Ο λόγος για τον οποίο οι ιδέες και αντιλήψεις του δεν επιλέχθηκαν τελικά από τις κυρίαρχες πολιτικές είναι ζήτημα προς διερεύνηση, το οποίο εκκρεμεί.

Επανερχόμενοι στο θέμα, η αξιολόγηση αναπτύχθηκε στον άξονα ποιότητα-αξιολόγηση-εξετάσεις-βαθμοί. Βέβαια, πρέπει να παραδεχτούμε ότι η αξιολόγηση μπορεί μεν να αποτελούσε κοινή συνισταμένη, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, όλων των μελών του Τομέα μας, όμως αυτό δεν ίσχυε για (όλους) τους συνάδελφους εκτός Τομέα, από τους οποίους ζητήθηκε η συνδρομή τους. Συνεπώς, ενώ τα μέλη του Τομέα υλοποίησαν την απόφασή μας, τα μέλη εκτός Τομέα προτίμησαν αντικείμενα που βρίσκονταν, κατά κάποιον τρόπο, πλησιέστερα στα ενδιαφέροντά τους. Μεταξύ της θεματικής αυστηρότητας και της διευρυμένης συμμετοχής, προτιμήσαμε τη δεύτερη.

Ας επαναλάβουμε πως ο τόμος αυτός είναι, πριν από όλα, ένα κλείσιμο του ματιού στον Τζο...

Τα κείμενα που ακολουθούν διακρίνονται από μεγάλη θεματική και θεωρητική ποικιλία. Ειδικά για τα κείμενα των μελών του Τομέα, αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί αρνητικά, ως ασυντόνιστη πανσπερμία, ή θετικά, ως πλούτος προσεγγίσεων και εκδοχών. Εμείς ενστερνιζόμαστε τη δεύτερη, γεμάτη ζωντάνια, πολυπρισματική προσέγγιση. Επιπλέον, δεν είναι τυχαίο ότι τα μισά κείμενα του τόμου αναφέρονται αποκλειστικά ή κυρίως στο πανεπιστήμιο, είτε γενικά είτε ειδικά. Η αξιολόγησή του ή η συζήτηση περί βελτίωσης και ποιότητας των παρεχόμενων σπουδών βρίσκεται στο επίκεντρο του επιστημονικού, κοινωνικού και πολιτικού ενδιαφέροντος παγκοσμίως την τελευταία δεκαπενταετία. Από την άλλη, αποτελεί επίσης παράδειγμα δυναμισμού και ανάπτυξης της έννοιας.

Σε ό,τι αφορά ειδικότερα τα κείμενα:

Ο Γιάννης Κατσίλλης επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στην εξειδικευμένη βιβλιογραφία, προκειμένου να δώσει έναν ορισμό της ποιότητας και, κατ' επέκταση, της δημιουργίας δεικτών μέτρησής της. Μέσα από τη σχετικότητα ορισμών και δεικτών, υποστηρίζει ότι τελικά η ποιότητα είναι μια κοινωνική κατασκευή, συνεπώς τα κάθε φορά προτάγματά της δεν ενέχουν παρά κοινωνικές (βλέπε, πολιτικές) στοχεύσεις και επιλογές. Στο πλαίσιο αυτής της ενδεχομενικότητας και ασάφειας, συγκρίνει διάφορες εργασίες για τον καθορισμό δεικτών ελέγχου της ποιότητας. Διερευνά, ενδεικτικά, τις εργασίες διεθνών και ευρωπαϊκών οργανισμών και φτάνει μέχρι την εργασία του I. Σολομών. Από τη σύγκριση, καταλήγει με συστηματικότητα, σαφήνεια αλλά και κάποιο σαρκασμό, ως προς τους μεγάλους υπερεθνικούς οργανισμούς, στη διαπίστωση-ερώτηση σύμφωνα με την οποία, ανάμεσα στις διαφορετικές εργασίες για τη συγκρότηση δεικτών, εκείνη του I. Σολομών φαίνεται τελικά να είναι η πληρέστερη. Συνεπώς, θα μπορούσε ακόμη και σήμερα να φανεί χρήσιμη στο ελληνικό εκπαιδευτικό συγκείμενο.

Ο Θόδωρος Μυλωνάς προβαίνει σε μια ιστορικοκοινωνική ανάλυση της χρήσης των εξετάσεων και των βαθμών στο σχολείο. Συνδέει με προσοχή την αναγκαιότητά τους με τις ευρύτερες αλλαγές που συντελούνται στις ευρωπαϊκές κοινωνίες τους τελευταίους αιώνες, προσέχοντας παράλληλα τις μεταβολές αυτών των αναγκών στο χώ-

ρο και το χρόνο. Υποστηρίζει ότι, στο πλαίσιο της αστικής δημοκρατίας, το σχολείο αναλαμβάνει την κοινωνική αποστολή της διαπίστωσης και πιστοποίησης γνώσεων και δεξιοτήτων, με κύριο μηχανισμό υλοποίησης τις εξετάσεις και στόχο όχι την εκπαίδευση, αλλά την ικανοποίηση αναγκών όπως η κάλυψη θέσεων εργασίας και η λειτουργία της οικονομίας (αγοράς). Παράλληλα, τονίζει τη σημασία της γραφειοκρατίας, στεκόμενος ιδιαίτερα στο έργο του Μαξ Βέμπερ. Στη συνέχεια, εστιάζει στην ελληνική περίπτωση και συνδέει τις αλλαγές στις εξετάσεις και τους βαθμούς με την εκβιομηχάνιση και τη δημιουργία της αστικής τάξης. Τέλος, αναλύει τη διαχρονική χρήση εξετάσεων και βαθμών κλείνοντας με τη θεώρηση της αξιολόγησης ως αντικειμένου στοχαστικοκριτικού λογισμού.

Η Ελένη Καρατζιά-Σταυλιώτη στοχεύει, αφενός, στην παρακολούθηση των ιστορικών μετασχηματισμών της μαθητικής αξιολόγησης και στη σύνδεσή της με την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και, αφετέρου, στη διαπραγμάτευση των θεωριών μάθησης και στην παρουσίαση της νέας θεωρίας του βιοπαιδαγωγισμού ή της βιοπαιδαγωγικής θεωρίας. Οι δύο στόχοι συνδέονται, σύμφωνα με τη συγγραφέα, καθώς η αξιολόγηση και η δημιουργικότητα διασυνδέονται με τα πλέον πρόσφατα ευρήματα που αφορούν τη μάθηση και κυρίως τη βιολογία της μάθησης. Μάλιστα, στο πλαίσιό της, υποστηρίζεται ότι θα έπρεπε να λειτουργεί η διαθεματικότητα, η οποία θα μπορούσε να αξιοποιηθεί ακόμη περισσότερο υπό το πρίσμα της θεωρίας του βιοπαιδαγωγισμού. Η συγγραφέας σημειώνει ότι «στον όρο “βιοπαιδαγωγισμός” συμπυκνώνεται η ανάλυση, κατά την οποία η παιδαγωγικοεκπαιδευτική επένδυση/παρέμβαση πρέπει να βρίσκεται σε “συγχρονισμό”, σε παραλληλισμό, με τη βιολογική δυναμική, την εξελικτική-αναπτυξιακή δηλαδή των νευρωνικών δικτύων». Η επένδυση/παρέμβαση αυτή πιστεύεται ότι θα προκαλέσει «έκρηξη» μάθησης κατά φυσικό τρόπο, στο βαθμό που συνδέεται με τη γνωσιακή έκρηξη του εγκεφάλου. Έτσι, αναμένεται «οι μαθητές να μαθαίνουν γρηγορότερα, ευκολότερα και περισσότερο αποτελεσματικά κατακτώντας μεταγνωσιακές δεξιότητες όπως η κριτική σκέψη και η δημιουργικότητα». Κλείνοντας, η συγγραφέας υποστηρίζει ότι «όταν λοιπόν μια βασική και γενική θεωρία μάθησης όπως η βιοπαιδαγωγι-

κή αξιοποιείται και στη διαδικασία Διδασκαλίας-Μάθησης-Αξιολόγησης, τότε προωθείται η αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης γενικότερα, με τις ανάλογες κοινωνικές επιδράσεις· κατάσταση που ήδη αναδεικνύεται πειραματικά, όπως θα καταγραφεί σε σχετικές μελλοντικές δημοσιεύσεις». Δεδομένων των προκλήσεων που θέτει η νέα θεωρία, είναι προφανές το ενδιαφέρον για αυτές τις δημοσιεύσεις.

Ο Δημήτρης Βεργίδης αναφέρεται στη θεωρητική και πολιτική πορεία του Ι. Σολομών από την αυτομόρφωση στην αυτοαξιολόγηση. Μέσα από την εμπειρία του Κέντρου Μελετών και Αυτομόρφωσης (ΚΕΜΕΑ), παρακολουθεί τις διεργασίες που αναβλύζουν και στροβιλίζονται γύρω από την αυτομόρφωση –ως στάση ζωής–, τον κριτικό στοχασμό και την αυτοαξιολόγηση. Προσπαθεί να συνδέσει τη θεωρητική τεκμηρίωση του έργου του ΚΕΜΕΑ με τη Σχολή της Φρανκφούρτης, ειδικά τον Χάμπερμας, αλλά και την παιδαγωγική του Φρέιρε. Τέλος, σημειώνει την επιρροή του έργου του Μπερνστάιν στον τρόπο σκέψης και πράξης του Ι. Σολομών. Το ενδιαφέρον εδώ έγκειται στο πέρασμα από την αυτομόρφωση στην αυτοαξιολόγηση, καθώς η τελευταία έχει να κάνει εμμέσως, πλην σαφώς, με την αναζήτηση της αποτελεσματικότητας. Από εκεί η έννοια του επαγγελματισμού δεν απέχει πολύ. Πρόκειται για δύο έννοιες κεντρικές του τρέχοντος κυρίαρχου λόγου και της τρέχουσας κυρίαρχης πολιτικής, καθώς, εντασσόμενες σε ένα άλλο πλαίσιο, παίρνουν διαφορετικές νοηματοδοτήσεις, στο βαθμό που το υποκείμενο δεν εκλαμβάνεται ως εκπρόσωπος (agent) μιας (πολιτικής, τελικά) διαδικασίας, αλλά ως δρών υποκείμενο (actor), στοχεύοντας, για να χρησιμοποιήσουμε τα λόγια του ίδιου του Ι. Σολομών, «σε προσωπική υπευθυνότητα, αλληλεγγύη και αλληλοσεβασμό», στοιχεία τα οποία συνιστούν κλειδιά για ένα πλαίσιο κοινής εργασίας όπως είναι η εκπαίδευση. Δύο δρόμοι φαίνεται να ανοίγονται από εδώ: ο ένας, η αποτίμηση του έργου και της επιρροής του ΚΕΜΕΑ, αναφέρεται ρητά από το συγγραφέα, ενώ ο άλλος προκύπτει εμμέσως, στο μέτρο που η όλη συζήτηση μας φέρνει στο νου τα περί αλλοτρίωσης του Μαρκούζε, σύμφωνα πάντα με τη Σχολή της Φρανκφούρτης.

Ο Χάρης Λαμπρόπουλος εστιάζει στο ζήτημα της χρηματοδότη-

σης της εκπαίδευσης, κυρίως της τριτοβάθμιας, την οποία συνδέει άμεσα με τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό και την αξιολόγηση σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο. Παρουσιάζει και αναλύει τα υπάρχοντα μοντέλα οργάνωσης και χρηματοδότησης, αν και σημειώνει ότι αυτά πρέπει να νοηθούν περισσότερο ως ιδεότυποι παρά ως εκπαιδευτική πραγματικότητα. Στη συνέχεια, αναφέρεται στους τύπους χρηματοδότησης που ενισχύουν φοιτητές, σημειώνοντας ότι μέσα από την ανάλυσή τους προβάλλουν και κυριαρχούν δύο έννοιες: η αποδοτικότητα και η ισότητα. Η τελευταία ενότητα της εργασίας αφορά τη συζήτηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση για επενδύσεις και χρηματοδότηση στο ανθρώπινο κεφάλαιο διά της εκπαίδευσης.

Οι Γιώργος Σταμέλος και Άγγελος Καβασακάλης ασχολούνται με το θέμα της διασφάλισης της ποιότητας στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση. Στηριζόμενοι στη θεωρητική εργασία των Σαμπατιέ και Τζένκινς-Σμιθ, γνωστή ως Advocacy Coalition Framework (ACF), καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι, παρά την παρατεταμένη σύγκρουση που προηγήθηκε της πολιτικής αλλαγής, η οποία αποτυπώνεται με την τελική υιοθέτηση ενός συστήματος αξιολόγησης, δεν φαίνεται να παρήχθη (πολιτική) γνώση, αν κι αυτό προβλεπόταν από τη θεωρία. Οι συγγραφείς προσπαθούν να ερμηνεύσουν τη συγκεκριμένη απουσία χρησιμοποιώντας ως αναλυτικό εργαλείο τις έννοιες *σχεδιαστής πολιτικής* (policy maker) και *διανοούμενος*. Ο πρώτος, ο *σχεδιαστής πολιτικής*, έχει στόχο τη νομιμοποίηση μιας πολιτικής, ενώ ο δεύτερος, ο *διανοούμενος*, την ανάλυση, μέσω της αμφιβολίας, και την κατανόηση μιας πολιτικής. Ο πρώτος υπήρξε και ήταν κυρίαρχος, ενώ ο δεύτερος δεν φαίνεται να υπήρξε στο ελληνικό συγκείμενο. Οι συγγραφείς καταλήγουν στην ανάδειξη της σημασίας του νοήματος (μιας πολιτικής) ως συγκολλητικής ουσίας πολιτικού και κοινωνικού, η απουσία της οποίας μπορεί να μην επηρεάζει μια πολιτική, σε τυπικό και επικοινωνιακό επίπεδο, αλλά δύναται να διαταράσσει τη σχέση κοινωνίας-πολιτικής οδηγώντας σε κρίση.

Ο Παναγιώτης Κιμουρτζής και η Άννα Μανδουλάρα επιλέγουν ως αντικείμενο διερεύνησης τις εορτές και τις τελετές στο ελληνικό βασίλειο στα πρώτα 30, περίπου, χρόνια από την ίδρυσή του. Στόχος τους είναι να αναδείξουν το ρόλο των εορτών και των τελετών ως συμβολι-

κής εξουσίας στη συγκρότηση του κράτους και των (εκπαιδευτικών) θεσμών του. Για το τελευταίο, η διεξοδική ανάλυση της ιδρυτικής του πανεπιστημίου τελετής είναι δηλωτική. Εκκινούν από το βιβλίο του Ι. Σολομών *Εξουσία και τάξη στο νεοελληνικό σχολείο* (Αλεξάνδρεια, 1992), στο οποίο διερευνάται η συμβολή του (σχολικού) χώρου «ως μία πειθαρχική κοινωνική στρατηγική, συναρθρωμένη με τις άλλες πτυχές της κοινωνικής τάξης», που «δεν περιορίζεται στο να διευκολύνει την επιβολή της επιθυμητής κοινωνικής τάξης, αλλά κατά πολύ ουσιαστικότερο τρόπο φαίνεται να συμβάλλει και στη συγκρότησή της». Το κείμενο των συγγραφέων συνδιαλέγεται με το κείμενο του Θ. Μυλωνά, ενώ αποτελεί μια διακριτή πτυχή στο λόγο περί πανεπιστημίου, που διατυπώθηκε στα κείμενα των Χ. Λαμπρόπουλο, Γ. Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη, Γ. Σταμέλου και Α. Καβασακάλη.

Η Γίτσα Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη συνεισέφερε στον τόμο με ένα κείμενο («Το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: *Εκπαίδευση και Ανθρώπινα Δικαιώματα – Ποιες οι προκλήσεις*») το οποίο αποτέλεσε την ομιλία της για τα 10 χρόνια λειτουργίας του αγγλόφωνου Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Institute of Education του University of London. Επέλεξε το εν λόγω κείμενο γιατί στη δημιουργία του προγράμματος είχε συνεισφέρει και ο Ι. Σολομών, ο οποίος θα είχε παίξει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξή του αν δεν είχε φύγει πρόωρα. Η εισηγήτρια, στην παρουσίαση του ΠΜΣ, προσπαθεί να το εντάξει στις ευρύτερες, παγκόσμιες και ευρωπαϊκές, εξελίξεις και πολιτικές που αφορούν το πανεπιστήμιο και να εντοπίσει τις διαφορετικές πτυχές τους. Το κείμενο αυτό συντονίζεται με τα υπόλοιπα τρία κείμενα για το πανεπιστήμιο από διαφορετικές πτυχές των Χ. Λαμπρόπουλο, Π. Κιμουρτζή – Α. Μανδουλαρά και Γ. Σταμέλου – Α. Καβασακάλη, φτιάχνοντας μια τετραλογία για το ελληνικό πανεπιστήμιο.

Ο Κώστας Βρατσάλης θέτει ως αντικείμενο της εργασίας του την «παραδειγματική» (ανα)συγκρότηση των Παιδαγωγικών Τμημάτων. Με άλλα λόγια, ασχολείται με την ποιότητα στο πανεπιστήμιο! Αναπτύσσει τη σκέψη του γύρω από τρία κεντρικά θέματα: τον κοινό πυρήνα των μαθημάτων, τις κατευθύνσεις και την ενοποίηση

των διαφόρων Παιδαγωγικών Τμημάτων. Προσπαθεί να δώσει απαντήσεις με βάση μια επιχειρηματολογία επιστημονικής συγκρότησης. Γι' αυτό δηλώνει ρητά ότι η πρόθεσή του δεν ενέχει διαχείριση συντεχνιακού ή οικονομικού τύπου. Η ανάλυσή του, που περιλαμβάνει τόσο ιστορικοκοινωνικά στοιχεία για το θεσμό «σχολείο» όσο και ζητήματα που αφορούν τις θεωρίες μάθησης και την προώθηση της διαθεματικότητας, διαλέγεται με ζητήματα που αναπτύσσονται στις εργασίες του Θ. Μυλωνά και της Ε. Καρατζιά-Σταυλιώτη, ενώ αποτελεί και εξειδικευμένη πτυχή της συζήτησης για τη βελτίωση της ποιότητας στο πανεπιστήμιο.

Τέλος, οι Α. Σαρακινιώτη και Ά. Τσατσαρώνη αναδεικνύουν στην εργασία τους ζητήματα που αφορούν τα πρότυπα της εκπαιδευτικής γνώσης για την ανώτατη εκπαίδευση όπως συγκροτούνται και διαχέονται σήμερα από τους υπερεθνικούς φορείς πολιτικών και, πιο συγκεκριμένα, από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η προσέγγισή τους συνδυάζει τις *μεταδομιστικές* και τις *δομιστικές* θεωρίες –για την ανάλυση του λόγου και των σχέσεων της εξουσίας με τη γνώση– που συναρθρώνονται σε αυτόν. Ειδικότερα, αντλούν εργαλεία από τη φουκωική θεωρία και την έννοια της *κυβερνησιμότητας*, ενώ αξιοποιούν τις έννοιες της *αναπλαισίωσης* και του *συνόρου*, όπως τις ανέπτυξε στο έργο του ο Μπερνστάιν. Η συνδυαστική αυτή προσέγγιση επιτρέπει τη διαμόρφωση ενός αναλυτικού πλαισίου για τη μελέτη των διαφορετικών επιπέδων μέσα στα οποία σήμερα τα πολύμορφα πλέγματα εξουσίας και γνώσης διαμορφώνουν και καθιστούν ισχυρό το λόγο των ικανοτήτων, προβάλλοντας νέα πρότυπα γνώσης και ταυτότητας.

Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλα τα μέλη του Τομέα Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών, τα οποία σε συνθήκες αφόρητου φόρτου εργασίας θέλησαν και υλοποίησαν αυτό το πρότζεκτ, με απόλυτο σεβασμό στη μνήμη του αγαπητού συναδέλφου. Ιδιαίτερα ευχαριστώ την Ανθή Αδαμοπούλου και την Τούλα Ψαρρά, που ήταν παρούσες από τη γέννηση της ιδέας μέχρι και την τελική υλοποίησή της.

Εκ μέρους του Τομέα, ο Διευθυντής του
Γιώργος Σταμέλος